מרווה מלבינה Salvia samuelssonii – פורחת בסְפָר (אפריל 2018)

כתב: **גדי פולק**

מרווה מלבינה *Salvia samuelssonii* (שפתניים) היא עשב רב-שנתי (המיקריפטופיט) בעל שושנת עלים. הצמח מתחדש מדי חורף מניצן המצוי בגובה פני הקרקע, גובהו בעת שיא הצימוח 25-50 ס"מ. הגבעול הזקוף המתרומם מהשושנת מסתעף מבסיסו. הגבעול והעלים מכוסים בכסות שערות מאפירה, שבתוכה פזורות על פני הגבעול גם שערות בלוטיות קצרות. עלי השושנת ועלי הגבעול התחתונים מנוצים ובעלי אונות, נישאים על פטוטרת וטרפיהם מקומטים ומרושתים. אורכם 10-20 ס"מ ורוחבם 6 ס"מ. עלי התפרחת קעורים, מעוגלים ומחודדים בקצותיהם ועוטפים את גביעי הפרחים שבחיקיהם. צבעם ירוק-חיוור. דורי הפרחים מכילים 4-6 פרחים. גביע הפרח צינורי-פעמוני וצבעו ירוק-חיוור, והוא מתארך בעת הבשלת הפירות עד לאורך של 3 ס"מ וקצהו מחודד. הגביע מכוסה שערות בלוטיות קצרות ושערות לא-בלוטיות מעוקמות, במיוחד לאורך העורקים. בעת ההבשלה הגביע מתקשה ונעשה קוצני.

מרווה מלבינה

מימין - מראה כללי. צילם: אורי פרגמן-ספיר ©; במרכז - שושנת העלים. צילם: אורי פרגמן-ספיר; משמאל - עלי הגבעול השעירים. צילם: גברי שיאון ©

להגדלה - לחצו על התמונות

מרווה מלבינה - תפרחות ופרחים

מימין - צילמה: ערגה אלוני ©; במרכז - צילם: ישי שמידוב; משמאל - צילם: גברי שיאון ©

להגדלה - לחצו על התמונות

הכותרת דו-שפתנית וכמו בכל מיני הסוג מרווה השפה העליונה מורכבת מ-2 עלי כותרת והתחתונה מ-3. צבעה לבן-קרם, השפה העליונה דמוית חרמש ואורכה מגיע ל-1 ס"מ. חלקה התחתון של הכותרת מאוחה וצינורי. בפרח 2 אבקנים, בדומה לכל מיני הסוג, כאשר בכל אבקן לשכה אחת פוריה ומכילה 2 שקי אבקה ואילו השנייה עקרה וחסרת מאבקים ובנויה כדוושה המחוברת אל הלשכה הפוריה בקונקטיב ארוך. השחלה עילית, בסיסה מוקף בטבעת צופן המפריש צוף הנאגר בצינור הכותרת. 2 עלי השחלה מתפרדים בעת הבשלת הפרי ל-4 פרודות, מהם מתרומם עמוד עלי אחד המתפצל בראשו לצלקת בת 2 אונות. הפרח הוא פרוטאנדרי, כלומר הבשלת האבקנים מקדימה את הבשלת הצלקת, בעת ביקורי חרקים הבאים אל הצוף הם נוחתים על הלשכה העקרה של הפרח (הדוושה) ומקבלים על גבם את האבקה בעקבות התכופפות המאבקים הפוריים בגלל תנועת הדוושה.

מרווה מלבינה. צילם: אורי פרגמן-ספיר ©
פרחים מקרוב במבט מהצד. ענפי התפרחת העליונים עקרים.
להגדלה - לחצו על התמונות

מרווה מלבינה פורחת בחודשי מרץ-מאי ושיא הפריחה באפריל. לאחר גמר הפריחה בקיץ מתייבש הנוף העל-אדמתי. התפרחת על גבעוליה וגביעי הפרחים היבשים המכילים את פרודות הפירות, מתקשים ומתעצים ובונים שלד כדורי עגול בקוטר 30-60 ס"מ; גלגל יבש זה המכיל זרעים מרובים, ניתק בבסיסו על יד רקמת ניתוק מיוחדת והוא מתגלגל ברוח ומפיץ את הגביעים הפוריים עם הזרעים למרחקים.
מרווה מלבינה גדלה בישראל רק בחגורת הספר – בנגב הצפוני, במדבר יהודה, בשומרון ובדרום הגולן. התפוצה העולמית מוגבלת לארצות הלבנט – ישראל, ירדן סוריה ולבנון. בישראל גדלים שלושה מינים קרובים של מרווה היוצרים צמח גלגל: **מרווה קוצנית, מרווה מלבינה** ו**מרווה שסועה**. קשה להבדיל ביניהם לפי התפרחת אך אפשר להבדיל באמצעות עלי השושנת של הצמח: בעוד של**מרווה קוצנית** עלי בסיס שלמים דמויי אליפסה, הרי ל**מרווה מלבינה** עלי שושנת מחולקים שסועים לאונות. המין השלישי, **מרווה שסועה** נדיר ביותר בישראל וגדל רק בפסגות רכס מעון בדרום יהודה; עלי השושנת שסועים והם בעלי שעירות לבנה מוכית דמוית צמר לבן.

לפי מחקר שנעשה בירדן, חלקי הצמח העל-אדמתיים מכילים שמנים אתריים. קיים הבדל בהרכב השמנים האתריים בין אוכלוסיות הגדלות בחבל הים-תיכוני בירדן לבין הרכבם באוכלוסיות הגדלות בחבל האירנו-טורני.
אין תיעוד על שימוש ב**מרווה מלבינה** כצמח מרפא ברפואה המסורתית עממית, בשונה ממיני מרווה אחרים.

ספרות:

Feinbrun-Dothan N 1978 Flora Palaestina. Vol. 3, The Israel academy of sciences and humanities, Jerusalem.

Bader A Cioni PL De Tommasi N and Flamini G 2014 Essential oil compositions of two populations of Salvia samuelssonii growing in different biogeographical regions of Jordan. Natural Product Communications, 9(1):141-143.

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: פולק ג 2018 מרווה מלבינה Salvia samuelssonii – פורחת בסְפָר (אפריל 2018), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 5.
/https://www.kalanit.org.il/salvia-samuelssonii-4-18